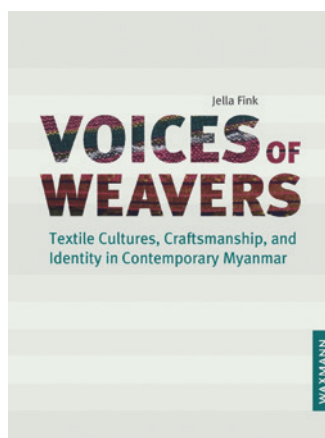

Kangakudujate hääled

Ave Matsin

*„Tüdruk, kes ei oska kududa, on justnagu rikkis.“
Myanmari vanasõna*

Rahvusvahelise lugeja lauale on jõudnud Jella Finki uurimus „Voices of Weavers. Textile Cultures, Craftsmanship, and Identity in Contemporary Myanmar“ („Kangakudujate hääled. Tekstiilikultuur, käsitöömeisterlikkus ja identiteet kaasaegses Myanmaris“, 2020). See on kaasahaarav ja kangakudumise kui nähtuse kultuurilisi ning majanduslikke tagamaid avav uurimus kahest omanäolisest Myanmari kangakudumise traditsioonist. Raamatu autor, saksa antropoloog Jella Fink on spetsialiseerunud Myanmari materiaalsele kultuurile, vähemustele ja maamajandusele.

Raamat põhineb tema doktoriõppe raames aastatel 2014–2017 tehtud ulatuslikel etnograafilistel välitöödel. Keskendumine tegijatele ja avara majandusliku ning kultuurilise tausta visandamine ongi selle kirjutise olulisim panus. Käesolev artikkel refereerib peamiselt raamatus käsitletud teemasid, kuid visandab selle kõrval ka seoseid Eesti käsitöökultuuriga.

Eestist pindalalt 15 korda ja rahvaarvult 76 korda suurem Myanmar (endise nimega Birma) paistab silma väga mitmekesiste geograafiliste ja etniliste piirkondade rikkuse poolest. Välitööde läbiviimiseks on autor valinud kaks eriilmelist piirkonda. Neist esimene asub Myanmari keskosas, riigi suuruselt teise linna Mandalaya lähistel ja esindab varasemaid kuninglikke pealinnu. Siin on pikk professionaalse kangakudumise traditsioon. Teine piirkond on riigi lääneserva mägismaal asuv väga eriilmeliste etniliste gruppide kodu Kengtung, mis piirneb Hiina, Laose ja Taiga.

Kangakudumisel on siin oluline roll kodukäsitöö osana. Mõlemal juhul on kangakudumine naiste pärusmaa ja selle kaudu on võimalik paremini mõista naiste sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi rolle tänapäeva Myanmaris eri piirkondades. Samuti on kangakudumise traditsioon tihedalt seotud etnilise kuuluvustundega.

Kudujate elu ja nende tekstiililooming kohalikust perspektiivist vaadatuna moodustavadki selle monograafia keskse teema. Autor uurib tekstiilidega seotud materiaalse kultuuri kudujate vaatepunktist, keskendudes nende elulole, tekstiilitöele ja sellele, millist rolli mängib käsitöö nende grupeeritud teedis. Esialgu kitsast materiaalse kultuuri uurimisele keskendunud teemast on aja jooksul saanud jutustus rahvuslikest narratiividest, allasurumisest, vabadusest ja sooküsimustest. Finki jaoks on oluline, mil määral esindavad tekstiilid kultuurimälu majanduslike ja poliitiliste muutuste ajal.

Raamat koosneb viiest peatükist. Esimene neist loob üldise materiaalse kultuuri uurimise diskursuse tausta. Autor analüüsib muutusi, mille 1980. aastatel toimunud „materiaalne pööre“ endaga kaasa tõi. Ta toob välja, kuidas esemete tootmis- ja tarbimiskultuuri vaadeldakse eraldiseisvana ning seejuures on kesksel kohal saanud tarbimise uurimine. See aga ei sobi nende ühiskondade, sh Myanmaris tekstiilikultuuri vaatlemiseks, kus tarbimine ei ole tootmisest selgelt eraldatav. Nii on tootjad ja toodang tihti peale alauritud.

Finki hinnangul paigutuvad Euroopa käsitöölised tänapäeval masstootmise ja kunsti vahepeale. Sõltuvalt ajastust on nende roll muutunud kohaliku kogukonna tellimuste täitjate tarbijate individuaalsete vajaduste rahuldajaks. Käsitöö on leidnud muutunud oludes eksisteerimiseks mitmesuguseid nišše: kohalike traditsioonide taaselustamises, vaba aja tegevustes, maailmaturu kaubanduses, turismituru suveniirides ja ülemaailmset jätkusuutlikku ja ausat kaubandust esindades. Autor väidab, et erinevalt Euroopast ei tehta Myanmaris traditsiooniliselt vahet käsitööl ja kunstil. Ka autorsus ja loominguilisus pole olulised: nii kunstnikud kui käsitöölised järgivad pigem kindlaid reegleid ja jäävad enamasti anonüümseks.

Myanmar on keerulise ajaloo mitmekesine maa. Varasemad, peamiselt kahe viimase sajandi jooksul kirja pandud teated selle tekstiiliajaloo kohta pärinevad reisikirjadest, misjonäride kirjeldustest ja 19. sajandi lõpu koloniaalvõimude raportitest. Varasematest uurijatest tõstab Fink enim esile Georg Noacki töid, kelle järeldused on tema uurimuse suunda tõsiselt mõjutanud, sidudes tekstiiltootmise traditsiooni ühiskondlike muutuste, riikliku poliitika ja religioossete diskursustega.

Kangakudumine on väga tähtis käsitööharu, sest on praeguseni Myanmaris aktiivselt igapäevases kasutuses, olles seega lahutamatu osa paljudele inimestele olulisest materiaalsest kultuurist. Autor peab kangruid vähe uuritud

grupiks ja selle parandamiseks ning oma panuse andmiseks järgib ta välitöödel inimkeskset lähenemisviisi. Selle kõrval analüüsib ta siiski kudumite materiaalsed, sümboolset ja semiootilist tähendust. Autor annab ka ülevaate raamatu koostamiseks tehtud välitööde metoodikast. Eraldi esiletõstmist väärivad siin õpipoisiks olemise meetod ja meetod, mille käigus kasutati vestluse arendamiseks fotosid ja materjalinäidiseid.

Teine peatükk annab ülevaate 1947. aastal iseseisvunud Myanmaris varasemast ajaloost, mille on peamiselt kirja pannud tasandikel elavad suured rahvusgrupid, lääne misjonärid ja inglise kolonisaatorid. Raamatu autor on püüdnud seda kitsast vaadet laiendada, lisades oma uurimusele perifeerse Kengtungi näite. Ta tutvustab Myanmaris riigi tekkimist, selle arengut tänapäeval ning lisaks annab ülevaate Birma elu ja ajalugu vorminud olulisematest narratiividest ja ideoloogiatest. Myanmar on olnud paljurahvuseline riik, mille piirid on ajaloo jooksul pidevalt muutunud. Maa praegust ilmet on mõjutanud paljud valitsejad ja dünastiad ning ka Briti kolonisatsioon. Seejuures on kõrvale jäetud vähemusrahvuste esindajad. Enne kolonisatsiooni oli siin pikk kuningriikide traditsioon, millele oli iseloomulik dünastiate ja keskuste vahetumine. Selle tulemuseks on mitmed ajaloolised õukonnakeskused ning katkendlikud kirjalikud allikad. Kuningavõimu tulemuseks on ka ühiskonnas sügavalt juurdunud hierarhia.

Tausta loova peatüki viimases osas lahkab autor rohkem kui 135 kohaliku rahvuse ja nende kuuluvustundega seotud probleeme ja toob välja asjaolu, et kuigi avalikult deklareeritakse kõigi võrdsust, ei ole see igapäevases elus tõeks osutunud. Samuti on osale neist gruppidest antud suuremad õigused, mistõttu on levinud rahvuse ametlik vahetamine dokumentides poliitiliste ja sotsiaalsete eeliste saavutamiseks. Kuuluvus on siiani väga poliitiliselt laetud küsimus, mis mõjutab otseselt inimeste igapäevast elu ja õigusi. Kuna isikliku, rahvusliku ja riikliku identiteedi vahel valitseb kontseptuaalne segadus, peab autor õigemaks kasutada raamatu kontekstis identiteedi asemel kuuluvuse mõistet, mis viitab pigem isiku personaalsetele vaadetele.

Myanmaris peamiseks religiooniks on budism. Ka suurem osa võimulolijatest on budistliku taustaga. Selle kõrval on vähemuses tihtipeale tagakiusatud kristlased, moslemid, hindud ja animistid. Kolonialism ja sellele järgnenud ebastabiilsed poliitilised olud on kindlustanud budistlike institutsioonide rolli ja mõju rahvale. Juliane Schoberile viidates näeb Fink selles ohtu demokraatialle, sest võimu tihe seotus budismiga tõrjub vähemusrahvusi veelgi rohkem kõrvale.

Kolmandas peatükis keskendub Fink Myanmaris professionaalse kangakudumise keskuseks peetud Amarapura, Sagaingi ja Mandalay piirkonna kangrutele, kes koovad nn saja süstiku kangaid (*one hundred shuttles weaves*),

manipuri keeles *lun't-aya acheik*. Neid peetakse kuningliku ajaloo tõttu tänini väga eriliseks, „kultuuri nurgakiviks“. Sisuliselt on tegemist põimetehikaga, kus erivärviliste koelõngade abil põimitakse labases siduses kangasse lõime katvad mustritriibud (foto 1). Koelõngade omavahelise põimimise tõttu tekiavad kanga tagumisele poolele üleminekud, mis teevad selle ühepoolseks (foto 2). Kangast kootakse, pahem pool peal, ja selle mustri õigsust kontrollitakse peegli abil. Kudumiseks kasutatakse eranditult horisontaalseid tallalaudadega telgi. Algselt oli tegemist ainult õukonnas kantud tekstiilidega, hiljem muutus see rikka eliidi rõivastuse osaks. Kui varasemate sarnases tehnikas kangaste kudumisel kasutati vaid kolme süstikut, siis õukonna kangaste puhul on süstikute arv 120, vahel ka kuni 200. Tavapäraselt koob ühte kangast kaks kudujat. Kudumisprotsess on äärmiselt aeglane: keskmiselt kulub kahel koos töötaval kangrul ühe kanga kudumiseks 4–5 nädalat. Päevas jõuavad nad kududa 5–15 cm. Suurema süstikute arvuga kangaste puhul on protsess veelgi aeglasem. Nii näiteks jõuab 200 süstikuga kangast kududa päeva jooksul vaid 2 cm ja kanga valmimine võtab aega kaks kuud. Traditsiooniliselt on seda kangast kudunud nii õukonna mees- kui naisliikmed, kuid tänapäeval on käsitsi kudumine jäänud vaid naiste tegevuseks. Kudujad ise paigutuvad teenistuse väiksuse tõttu tööliklassi ja nad ei saa lubada endale omakootud

Foto 1. *Lun't-aya acheik* teljel koos mustri põimimiseks kasutatavate süstikutega. Allikas: Fink 2020: 79.

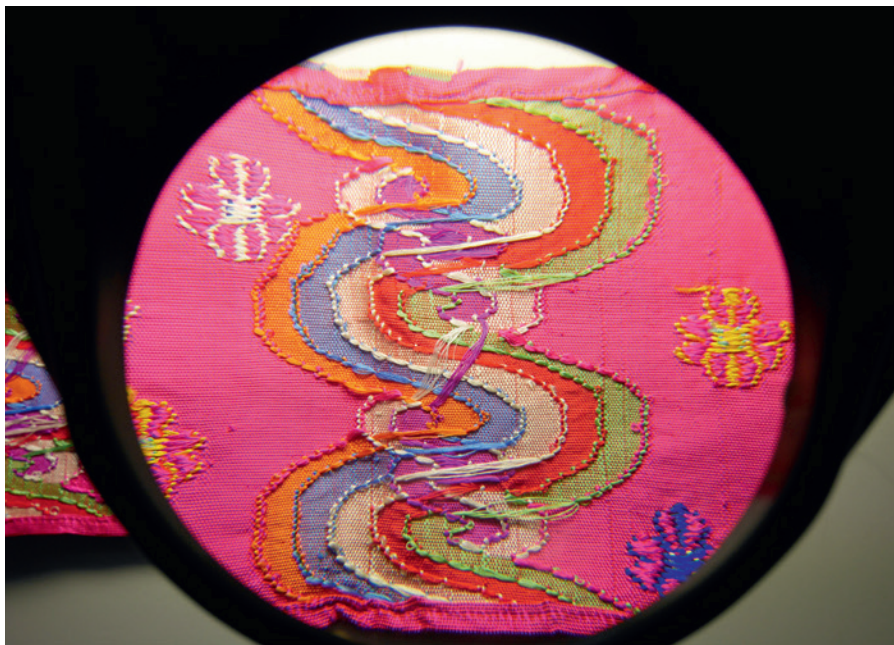

Foto 2. Lun'y-aya acheik'i tagumise külje detail. Allikas: Fink 2020: 81.

kangastest rõivaid. Samalaadseid, kuid lihtsustatud sidusega kangaid hakati alates 20. sajandi algusest kuduma masinal ja see on jätkuvalt meeste töö.

Igal juhul on piirkonna kõrge kangakudumisoskus seotud õukonnas tegutsemisega, mis arendas kudumise professionaalsust märgatavalt. Piirkonnas kootud siidkangad oli täiesti omanäolised (foto 3). Kudumite rikkust soodustas ka asjaolu, et riietuses kasutatud erisused ja ka mustrid markeerisid kandja sugu ja staatust ning kohta õukonna seitsmel eri astmel. Kudumise kõrge tase viis kangaste ekspordini nii Euroopasse kui ka Aasia teistesse piirkondadesse.

Fink toob välja olulised tegevused oskuste säilimise seisukohast. Esimesena neist nimetab ta kangakudumiskoole. Nende asutajad olid Briti kolonistid 20. sajandi alguses ja nende esialgne eesmärk oli kodukäsitöö edendamine majanduslikel kaalutlustel, kuid nüüdseks on koolid muutunud sümbol-tähtsusega kultuurilise mälu kandjateks. Osa koolide juurde on loodud nii muuseum kui pood. Uuemate kudumistehnikate kõrval on õppekavas oluline roll ka traditsioonilise põimetehnika õpetamisel.

Koolide kõrval on olulisel kohal pika ajalooga kangakudumistöökodad, millest edukamad tegutsevad siiani. Kootud kangad on suunatud pigem Myanmar klientidele, kes otsivad kangaid pulmarõivastuseks ja teisteks pidulikeks puhkudeks. Töökodad on muutunud avatumaks ja pakuvad oma teenuseid senisest enam turistidele. Töökodas töötavate meistrite pered

Foto 3. *Lun't-aya acheik*'i näidismustrite kogu. Allikas: Fink 2020: 80.

moodustavad koos elava ja toimiva kogukonna. Nii näiteks töötab ühes *lun't-aya acheik*'i töökojas kohapeal 10 kangrut ja oma kodudes veel 15. Töötajad on väga lojaalsed oma erialavalikule ja tööandjale.

Mõned töökodade meistrid võtavad endale ka õpilasi. Kudumise õppimiseks kulub algajal vähemalt aasta, kuid enamasti õpitakse ametit kolm kuni neli aastat. Madala industrialiseerimise tasemega piirkonnas on mitmesugused kodutöönduse alad laialt levinud ja kangakudumine on üks vähestest, mis pakub professionaalset tegevust naistele. Peale väljaõpet mõne meistri juures saavad noored naised luua kas oma kangakudumistöojoja või asuda tööle mõnes olemasolevas töökojas. Kui plaanis on pere loomine, siis on üheks võimaluseks ka oma kodus mõne töökoja heaks kudumine. Sel juhul töötavad pere naisliikmed koos tööandja poolt etteantud mustrite ja materjalidega. Kord kuus külastab neid agent, kes vahetab valminud kangad uue materjali vastu. Selline süsteem meenutab nõukogudeaegset UKU tootmiskombinaadi töökorraldust, kus üle Eesti oma kodudes töötavad meistrid täitsid etteantud materjalide ja kavanditega tellimusi.¹ Tihti valivad elukutselised kangrud vallalise elu, moodustades nii teiste töökojas töötavate naistega ühise suure perekonna. Meistriõpet eelistatakse koolis kangakudumise õppimisele.

1 Sellest lähemalt vt intervjuud Anu Rauaga Studia Vernacula 9. numbris.

Myanmari kangakudumise tehnika on ajas muutuv sõltuvalt tellijate soovist ja huvist. Pidulikumate tekstiilide kudumisel kasutatakse kuld- ja hõbeniite ning pärleid. Kangaste uuendamisel kasutatakse ka mustrite ja materjalide muutmist. Odavamate kangaste puhul jälgendatakse seda tulemust sädeleva liimi ja pealekleebitavate helmestega. Lihtsama mustriga kangast on võimalik kududa üksinda ja nii tööprotsessi oluliselt kiirendada. Moodsale kangale on iseloomulik ka näiteks kahte värvi triipudega lõimematerjali kasutamine. Läbi aegade põhiline materjal siid on lähiminevikus väga palju kallinenud, mis on kutsunud esile muutused materjalikasutuses. Alates 2011. aastast segatakse siidi ketruse käigus polüestriga. Kallima, ainult siidist tehtud kanga hind võib olla 630 dollarit ja odavama, segamaterjalist kanga hind u 260 dollarit. Kõik need muudatused on tingitud kangrute vastutulekust kliendi soovidele, sihtgruppide muutumisest ja materjalide kättesaadavusest.

Kui ajalooliselt võis olla kindel arv mustritüüpe, mida kangrud kasutasid, siis tänapäeval ei ole mustriloomel piire ja uusi tehakse kogu aeg juurde. Selle juures on vaja väga head tehnilist oskust ja loomingulisust. Osa kudumistöökodade jaoks on see muutunud oluliseks eristumisviisiks. Varem oli mustrite loomine töökoja vanimate liikmete tööks. Nüüdseks on tekkinud mustrilooja elukutse, kes müüb oma loomingut kudumistöökodadele. Vanad „kuninglikud“ mustrid on tihedalt kangal asetsevad rikkalikud kujundid, mille kudumiseks on vaja 200–400 süstikut. Müügiks tehtud mustrid sisaldavad üldise koemustri kujundust, lõimelõngade hulka, koemustri täpset tehnilist joonist ruudupaberil ja ka mustrilõngade värvikoodi. Tänapäeval jagatakse jooni-seid nutitelefoni, mis aitab mustreid paremini ka välismaale vahendada.

Fink toob veel huvitava asjaoluna välja, et vanadel tseremoniaalsetel ja kallistel kangastel ei ole järelturgu: kui keegi on seda juba kandnud, siis ei saa seda edasi müüa, vaid ainult parandada lähimatele sugulastele, sest see on nii tihedalt seotud konkreetse inimese kehaga.

Kokkuvõtteks tõdeb autor, et *lun't-aya acheik*'i kudumine on ümbritsetud tänini teatud saladuslooriga: tehnikat ja oskusi antakse edasi meistritl õpi-poisile. See tagab nende seotuse kindla geograafilise piirkonnaga. Ka tänu oma valmistajatele jääb *lun't-aya acheik* kindlalt seotuks kuningliku ajaloo ja bamari etnilise grupiga, kelle jaoks kangakudumisel on siiani väga oluline kultuuriline roll. Seda mõjutab oluliselt ümbritsev sotsiaalkultuuriline ja majanduslik võrgustik. Iga valminud kangas on unikaalne, kuid jälgib enamasti siiski kanooniliselt väljakujunenud tehnikat ja kompositsioonivõtteid. Traditsiooni on muudetud viimastel kümnenditel nii lõngade tiheduse, koostise kui ka mustrite osas, mille edasiandmiseks on tulnud kasutusele isegi masintikand ja trükk. Siiski on muutused taganud kangakudumise traditsiooni sotsiaalse ja majandusliku elujõulisuse. Eesti kontekstis võiks sellist kangakudumise

traditsiooni seostada linnades ja mõisates tegutsenud professionaalsete meistritega ja töökodadega, mille järjepidevus on aga meil kahjuks täiesti katkenud.

Neljandas peatükis loob autor ülevaatliku pildi tekstiilitootmisega seotud rahvakildude igapäevasest elust, töökorraldusest, majanduslikest suhetest ja materiaalsest kultuurist Ida-Myanmaris Hiina ja Tai piiride lähistel asuvas Kengtungi piirkonnas. Kesk-Myanmarist eraldab seda kõrgel asuvat platood raskesti läbitav mägiala, mistõttu on see piirkond olnud muust riigist eraldatud. Ajalooliselt olulises kaubanduspiirkonnas on ka tänapäeval parem ühendus Hiina ja Taiga kui lähimate Myanmarisuurlinnadega. Siin elab väga mitmeid etnilisi gruppe, kellel on asukohast ja päritolust tulenevalt palju piiriüleseid kontakte. Kengtung on koduks paljudele usuvooludele, mis omakorda soodustavad rahvusvahelist koostööd. Piirkonna olulisim keskus on Kengtungi linn, mis on kohtumispaigaks kogu piirkonna elanikele. Vaatamata sellele, et etnilised rühmad on tihedalt omavahel põimunud, hoiavad kõik oma kangakudumise kultuuri ja traditsioone muutumatuna. Koos misjonäridega on siia jõudnud ka mitmed uued käsitöötehnikad, mis on seejärel levinud laiemalt, sõltumata inimeste etnilistest ja usulisest kuuluvusest. Need ei ole siiski oluliselt kohalikku traditsiooni mõjutanud. Vaatamata sellele, et mitmed hõimud on seoses turismi levikuga leidnud käsitöös lisateenimise

Foto 4. Anni etnilise grupi naine triibulist kangast kudumas. Allikas: Fink 2020: 110.

Foto 5. Anni etnilise grupi triibulise kanga detail. Allikas: Fink 2020: 113.

võimaluse, on see siiani peamiselt kasutusel oma perekonna vajaduste rahuldamiseks. Eesti lugeja jaoks on Kengtungi piirkonna näited olulised seetõttu, et sinne kangakudumise traditsioon sarnaneb rohkem Eesti kodukäsitöö traditsiooniga, kus enamik vajaminevast kraamist valmistati kodus ja vaid üksikud keerulisemaid oskusi nõudvad esemed osteti sisse.

Etniliste gruppide rikkuse tõttu on siin ka väga erinevad tekstiilide valmistamise tavad, kombed ja tehnikad. Fink annab põgusa ülevaate *anni*, *palaung*'i, *akha*, *akhö*, *tai loi*, *lahu na* ja *lahu shi* etniliste gruppide käsitöötraditsiooni kohta. Detailidel peatumata võib välja tuua mitmeid sarnasusi ja erisusi alustades telgedest, mis on grupiti väga erinevad. Nii näiteks on *palaung*'idel lühikese lõimega vööle kinnituvad arhailised teljed. *Loi*'de telgede kuju on sarnane, aga nad kasutavad kudumisel pikalt välja sirutatud lõime. *Anni* ja *akha* naised kasutavad puust ja bambusest kodusel teel valmistatud lihtsaid telgi, kuid nende kudumisasend on erinev: *anni*'d istuvad telgede taga sellises asendis, nagu meil Eestiski tavapärase (foto 4). *Akha*'d istuvad aga pikaks venitatud telgedele pandud lõime kõrval, mistõttu nende kootavate kangaste laius on piiratud.

Kõigile nimetatud piirkondadele on omane, et kudumisega tegelevad kas keskealised või vanemad naised, kes annavad pere noorematele liikmetele oma oskusi edasi suuliselt või koos tööd tehes. Mõned *akha* perekonnad

seevastu ei näe põhjust oma tütardele kudumise õpetamiseks, sest peavad seda raskeks ja keeruliseks ametiks. Selle asemel saadetakse lapsed internaatkooli. Sama hõimu vanemad naised näevad aga kangakudumises võimalust raskest maastööst pääsemiseks ja lisa teenimiseks. Ainsana on kangakudumise traditsioon hääbunud *lahu na* ja *lahu shi* hõimude juures.

Enamasti kootakse oma tarbeks, aga üha enam nähakse kangastes ka võimalikku kaubaartiklit. *Palaung*'i hõimude hulgas on välja kujunenud mõned meistrid, kes on tuntud oma kudumisoskuse ja -armastuse poolest ning kes arendavad ja valmistavad tooteid müügiks ning võtavad heal meelel vastu ka turiste. Ka *akha*'d teevad aktiivseid samme käsitöö turustamiseks väljapoole oma küla piire. Sellesse tegevusse on kaasatud pigem mehed.

Eriilmeline on ka sealse piirkonna rahvakildude materjalikasutus. Traditsiooniliselt on kudumismaterjaliks kasutatud puuvilla, aga uuemal ajal on selle kõrvale tulnud ka puuvilla ja polüestri segu. Enamlevinud on kas ühevärvilised valged või mustad ja mitmevärvilised triibulised labases koes kangad (foto 5). Erilisena võib välja tuua musta kanga valmistamist *akha*'de juures, kus peamiselt rahvarõivaste valmistamiseks kasutatavat tekstiili värvitakse korduvalt *nijau*-puu lehtedest kääritamise teel saadud lahuses. See värvimine on eriline protsess, mida oskavad vaid vähesed meistrid, keda külakogukond tunnustab peaaegu šamaanidena. Sügavmusta värvi saavutamiseks kastetakse kangast lahusesse ja lastakse kuivada kokku kuni kümme korda.

Kangaste ilmet mõjutab siiski materjalide kättesaadavus ja hind ning üha kasvav võimalus kangaid turistidele müüa. See omakorda mõjutab näiteks ümber hindama tavapäraseid kanga viimistlemise võtteid: seniseid lohakate servadega kudumeid on keeruline turistidele müüa, mistõttu kangrud kohandavad oma kudumisi viisi võimalike ostjate soovidest lähtuvalt. Fink toob esile *palaung*'i hõimude loomingu, kus etnilist kultuuri ja traditsioone esitlevaid rõivaid valmistatakse äärmiselt kvaliteetselt vaid kogukonna enda liikmetele. Oma kultuurist väljaspool olevatele inimestele on nad arendanud müügiks erilises tehnikas salli, mis ei ole kuidagi seotud traditsioonilise tehnikaga. Võib siiski märgata teisigi tehnikate ja rõivastuse lihtsustumise ilminguid: näiteks *akha*'del on omakootud kangad asendunud poest ostetud ja kodus puuvilla ning polüestri seguste keemiliselt värvitud tikkimisõngade ja plastikust ehisdetailidega kaunistatud tekstiilidega. Sarnast kohandumist materjalidega ja eraldi toodete arendamist väljaspool kogukonda seisjatele võib leida ka näiteks meie oma Kihnu käsitöötraditsioonis.

Siiski võib rahvakunsti pidada elavaks: meeldejäävaks näiteks ajaloo dokumenteerimise kohta võib pidada meistrit, kes lapsena mägikülas relvasutatud sisside sissetungi korduvalt üle elanuna on tikkinud traditsioonilisse kompositsiooni värvilised kuulipildujad (foto 6). Paralleele Eesti materjalis

Foto 6. Neljast automaadist moodustatud muster *akha* tikandil. Allikas: Fink 2020: 127.

võib siin tõmmata Muhu käsitööga, kus naiste tikandites leiavad kasutamist meremeeste juttudest visualiseeritud motiivid kõrvuti koduaia lilleiluga.

Samal ajal kui Kengtungi lähedal asuvates külates on muutused kangakudumise traditsioonis suuremad ja ajendatud just eelkõige turistidest ning kudumite müügivõimalustest, siis kaugemal mägedes asuvates külates, kus kangaid kootakse vaid oma tarbeks, on traditsioonid vähem muutuvad. Isegi külates, kus elavad mitmete etniliste gruppide esindajad, ei segune nende traditsioonid omavahel. Olenemata hõimude paiknemisest on nende kasutatud käsitöötehnikad enamasti sarnased, demonstreerides uhkusega oma kuuluvust. Keerulised poliitilised olud on veelgi suurendanud grupi kultuurilise mälu hoidmist käsitöö kaudu.

Kangakudumine pakub naistele võimalust iseendaks jäädes teenida väikest lisasissetulekut ning aitab neid sellega võimestada nii majanduslikult kui sotsiaalselt. Erinevalt *lun't-aya acheik'* professionaalsetest kudujates on siin siiski tegemist kodu ja pere kõrval tehtava lisatööga: üksik, ilma pereta elav professionaalne kangur oleks siin piirkonnas mõeldamatu nähtus. Samuti ei teki siin kootud kangastele mingit autorsuse küsimust, sest need valmivad terve pere naiste ühistöö viljana. Küll aga on meistriga seotud tikandid, millega tegeleb enamasti vaid üks autor.

Viiendas peatükis võtab Fink kõik eelmised kokku ja toob välja selle, kui suuri erinevusi võib tekstiili tootmise traditsioonis tänapäeva Myanmaris leida. Ta toob veel kord esile, kui suur on tekstiilkäsitöö potentsiaal teabeallikana, mis võib osutada alternatiivseks ajaloo dokumenteerimise ja uurimise formaadiks.

Kokkuvõttes võib öelda, et raamatu suurim väärtus seisneb elavate traditsioonidega piirkondade käsitöö olukorra kaardistamises ja muutuste põhjuste analüüsis. Fink avab kangrute kaudu kudumisele uue perspektiivi, tuues esile just valmistajate vaated. See on aspekt, mis tasub kindlasti lähemat uurimist ka Eesti käsitööteaduse edasistes töödes.

Ave Matsin (s 1973) Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia pärandtehnoloogia erialade pikaajaline arendaja ja eestvedaja. Tal on magistrikraad tekstiili erialal Eesti Kunstiakadeemiast (2002); samas on valmimas doktortöö arheoloogiliste tekstiilide rekonstrueerimisest ja valmistamise tehnikatest. Kodumaise villa väärindamise eesmärgil on Ave eestvedamisel rajatud TÜ VKA Vilma majja tänapäeva tipptasemel villavabrik ja -labor. Ta juhendab magistritöid, osaleb käsitööteaduse terminite komisjonis ning Põhjamaade käsitöökõrgkoolide võrgustikus. Oma tegevuse eest rahvusliku käsitöö edendamisel on ta pälvinud mitmeid tunnustusi.

Ave Matsin. Kristi Jõeste foto.

Voices of Weavers

Abstract

This review introduces a book titled „Voices of Weavers. Textile Cultures, Craftsmanship, and Identity in Contemporary Myanmar“ written by a German anthropologist Jella Fink and published by Waxmann publishing house in 2020. It is a lively piece of research that reveals the cultural and economic background of two strands of local weaving traditions in Myanmar. The book summarises author’s fieldwork that was carried out in Myanmar as part of her doctoral studies in the years 2014–2017. Focus on the makers’ perspective is the most important contribution of the present book to research in textiles. In the review, parallels are drawn with Estonian textile-making practices, where applicable.

Myanmar is geographically and ethnically considerably different from Estonia, but certain similarities can indeed be spotted in the matters of textile production, authorship, professionalisation, and the issues of commercialisation. The greatest value of the book lies in mapping the tradition and explaining the rationale behind alterations in the traditional practices of weaving in two different areas – Mandalaya region in the centre and Kengtung in the distant Western highlands of Myanmar – where the practice is still well alive. As the makers’ perspective is brought to the fore, it gives the voice to often-silenced female members of marginal ethnic groups, and also helps to provide new insights into the social and cultural relations that form the framework for producing intricate textiles, the making of which is very time-consuming and requires a great amount of skill and stamina. The study can well serve as a model for further research into Estonian textile traditions in the future.